

חג החירות – חג העבדות

**על משמעותה של החירות • גאולה ופדיון • מהותה של עבדות
ה' • הפטרת שבת הגדול • משה עבד ה'**

על משמעותה של החירות

הנושא המרכזי של חג הפסח הוא סיפור יציאת מצרים, סיפור הגאולה מעבדות לחירות, ולכן נקרא החג במקורותינו "חג החירות"; ברם נדמה שהשם חג העבדות, הולם יותר את החג. כדי להבין שם זה יש צורך להגדיר תחילה את המושג עבדות ואת משמעותו.

הגמרא מלמדת שכדי לקיים סיפור יציאת מצרים בליל הסדר יש להתחיל בגנות ולסיים בשבח, ונחלקו רב ושמואל במהות הגנות, אם היא "עבדים היינו לפרעה במצרים" היינו גנות הגוף, או "מתחילה עובדי זרה היו אבותינו" שהיא גנות הנפש (פסחים קטז ע"א). למעשה, אנו נוהגים כשתי הדעות.

על הסיום בשבח כתב הרמב"ם: "בתחילה בימי תרח וכו' ומסיים בדת האמת שקרבנו ליחודו, וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה, ומסיים בניסים ונפלאות וכו' ובחירותינו" (רמב"ם, הלכות חמץ ומצה ד, ד). לדעתו, כל גנות מסיים בשבח משלו: גנות עבודה זרה בשבח עבודת ה', וגנות העבדות מסיים בשבח שיצאנו לחירות. אנו איננו נוהגים כן, אלא מסיימים בשבח "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", נוסח זה מעורר מספר קשיים:

א. מהו הקשר בין השבח שקרבנו לעבודתו לגנות של "עבדים היינו"?
ב. מדוע שילבו בעלי ההגדה את העבודה זרה של תרח בסיפור יציאת מצרים?

ג. בתפילה אנו אומרים בגאולת מצרים "ויוציאנו משם לחירות עולם" - והרי נתנסינו בגלויות נוספות?

ד. "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, היינו אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים" - והרי עמים משועבדים רבים מרדו ויצאו לחירות, ומניין לחז"ל שאם אבותינו לא היו יוצאים ממצרים, אף הדור שאחריהם לא היה יוצא?

גאולה ופדיון

כדי שנבין יפה את מהות יציאת מצרים, עלינו להכיר שהמושג עבד כולל בתוכו שני היבטים: היבט מעשי, שהעבד משועבד לאדונו וחייב בעבודתו; והיבט מהותי, תכונה שבנפש. ואי אפשר לעבד להשתחרר מעבודתו, אף אם יאמר לו האדון שהוא מוותר על עבודתו, אלא אם כן הוא מפקיד בידו שטר שחרור להפקיע ממנו העבדות. מכאן שהיציאה לחירות יש לה שתיה משמעויות: הפסקת העבדות, והפקעת תכונות העבדות.

הנוסח של הרמב"ם מורה על עניין זה, שכן את מאמר הגמרא שחייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים (פסחים טו), ניסח הרמב"ם כך: "כאילו אתה עצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית" (רמב"ם, שם ו). הרמב"ם מבחין בין יציאה לחירות ובין פדיון מעבדות, מהי הכפילות של היציאה לחירות והפדיון? וכך מצאנו כפל לשון זה גם בנוסח התפילה, "ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו" - מה בין יציאה לחירות ובין פדיון מעבדות?

הרב מבריסק מפרש, שגאולה היא העברת דבר מרשות לרשות, כמו "ואם יגאל את השדה" "גאולה תהיה לו"; כך העבד נגאל כשהוא יוצא מרשות האדון לרשות עצמו, ואין האדון יכול להשתעבד בו עוד, אך מהות העבד עדין לא פקעה ממנו. רק הפדיון יוצר שינוי במהות החפץ; וכשם שפדיון

מפקיע שם הקדש ממנו והופך אותו לחפץ של חולין, כך משנה העבד את תכונות נפשו וחושב ונוהג כבן חורין (מאורי המועדים מבית בריסק, עמ' 38). לפיכך כללה היציאה ממצרים גם גאולה וגם פדיון, וכך מודים אנו בברכת המזון על "שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים", וזהו גם פשר הכפילות בלשון הרמב"ם, "ויצאת לחירות ונפדית".

ובזה יבואר הלשון "ויוציאנו לחרות עולם", שאין הכוונה רק לאירוע ההיסטורי החד-פעמי שהתרחש בזמן יציאת מצרים, ליציאה מעבדות, שהרי במהלך הדורות שועבדנו שוב ושוב לעם זר; אלא שהיציאה ממצרים פעלה על ישראל במהותם, והפקיעה מהם מהות העבדות שבנפש, ופעולה זו היא פעולה נצחית, שכל אחד ואחד מישראל איננו מסוגל עוד לעבדות, אף אם יהיה משועבד באופן חיצוני לעם זר. זוהי חירות עולמית, נצחית; אנו היום בני חורין, לא מפני שאבותינו יצאו ממצרים וממילא נולדנו בני חורין, אלא משום הקב"ה נתן עינו בישראל ועשאו בני חורין לכל הדורות.

ובזה יבואר המאמר "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, היינו אנו ובנינו משועבדים לפרעה במצרים", כלומר, היינו עבדים בתכונתנו ובמעמדנו הנפשי, אף שפיזית היינו משתחררים מעול המצרים. וכן משמע מדברי המהר"ל, שאת הדגש יש לשים על המילה "הקב"ה" ולא על "אבותינו", שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו, אלא היינו יוצאים לחירות כמו כל עם אחר שמורד ויוצא, לא היתה מהותנו משתנית, ועדיין היינו נשארים בגדר עבדים - אך כיוון שהקב"ה הוציאנו, הוא פעל בנפשנו ובנפש כל העם לכל דורותיו, ופעולה מרשימה כזו יכול רק הקב"ה לפעול (גבורות ה', פנ"ב).

וכן נאמר בגמרא "וגם מבני התושבים הגרים עמכם, מהם תקנו עבד ואמה" (ויקרא כה, מה), אתם קונים מהם ולא הם קונים מכם" (יבמות מו ע"א), שהוצאתו של הקב"ה את אבותינו גרמה, שאף אנו לא נוכל להיות עוד עבדים. "כי עבדי הם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, לא ימכרו ממכרת עבד" (שם שם, מב), שאי אפשר להם יותר להיות עבדים.

אולם עדיין אנו באמצע הדרך, שכן יכול אדם להשתחרר מן העבדות, ועדיין אינו בן חורין. "יש עבד שרוחו בן חורין, ויש בן חורין שרוחו רוח

של עבד" (ראה עולת ראיה ח"ב, עמ' רמה). אדם החי עפ"י מוסכמות חברתיות או תרבות זרה או משועבד לתאוותיו, נשאר עבד, וכדברי ריה"ל "עבדי הזמן עבדי עבדים הם, עבד ה' הוא לבדו חפשי" (ריה"ל, עבדי הזמן); רק כשאדם חי עפ"י תכונתו העצמית, הוא בן חורין. על כן אין בהפקעת העבדות מעלה לעצמה, ורק כשנעשינו עבדי ה' הגענו למעלתנו, כלומר, אין היציאה מעבדות פסגת הגאולה, אלא דווקא הכניסה לעבדות ה'. וכן נאמר למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (שמות ג, יב), ומכאן לא "והוצאתי והצלתי וגאלתי" הן סיום התהליך של היציאה לחירות, אלא דווקא "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים" (שם ו, ז). רק אז אפשר לו לאדם להיות בן חורין, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" (אבות ו, ב).

ולכן אנו אומרים בברכת ההגדה "שהוציאנו מעבדות לחירות ומאבל ליום טוב", כשם שיום טוב הוא מהות חיובית כך גם החירות איננה רק הפסקת העבדות, אלא מעלה חיובית. אמר פרעה, "קומו צאו מתוך עמי, לשעבר הייתם עבדי פרעה, מיכן והילך אתם עבדי ה', באותה שעה אמרו הללויה הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה" (ירושלמי, פסחים ח, ה), שאין די ביציאה מרשות פרעה לרשות עצמם, אלא יש צורך במעלה החיובית להיות עבדי ה'. "כי לי בני ישראל עבדים - עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, נה), ודרשו חז"ל "עבדי הם ולא עבדים לעבדים" (קידושין נב ע"א). ועל כן השבח שכנגד "עבדים היינו לפרעה" הוא "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו", שאין להסתפק רק ביציאה מרשות פרעה. וכן היה צורך בהזכרת הגנות של עבודה זרה, שעיקר הגאולה, שנהיינו עבדי ה' - לפני כן עבדנו עבודה זרה והיינו עבדים לפרעה.

מהותה של עבדות ה'

חז"ל תיקנו לקרוא בשבת הגדול הפטרה מספר מלאכי פרק ג, והוא הפרק האחרון שבספרי הנביאים. עיון קל בתוכנו של הפרק מעורר תמיהות. פרק זה עוסק ביום הדין לעתיד לבוא, "הנה יום בא בוער כתנור" (פס' יט), "וקרבתי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר" (פס' ה). על כן היה מן הראוי לקרוא הפטרה זו בשבת שובה ולא בשבת הגדול. ועוד, הביטוי "עד

ממהר" אינו מובן, שהרי הקב"ה הוא ארך אפיים ורב חסד, ומדוע כאן הוא ממהר להיפרע?

ועוד, דברי הנביא מכילים תלונות על האומה, ואילו בני האומה אינם מבינים במה מדובר. תחילה אמר להם "שובו אלי" (פס' ז), ועל שאלתם "במה נשוב", עונה הנביא "היקבע אדם אלקים כי אתם קובעים אותי" (פס' ח), רוצה לומר שהם גוזלים את רבש"ע. הם שואלים "במה קבענוך"? והנביא משיב "המעשר והתרומה". ואם אכן לא הפרישו תרומות ומעשרות, מה השאלה "במה קבענוך"? ! בהמשך מתלונן הנביא "חזקו עלי דבריכם אמר ה', ואמרתם מה נדברנו עליך, אמרתם שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו משמרתו" (פס' יב-יג). ואם אמנם ישראל התבטאו כך, מדוע הם מיתממים ושואלים 'מה נדברנו עליך' - הרי אלו דברי כפירה ממש?!

וביטוי מיוחד מצוי בהפטרה: "וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו" (פס' ט). אמנם מצינו במקרא שהתואר 'בנים' ניתן לעם ישראל, "בנים אתם לה' אלקיכם" (דברים יד, א), וכן מצינו את התואר 'עבד': "עבדי הם אשר הוצאתי אותם" וכו' (ויקרא כה, נה) - אך תואר מורכב זה של "בן העובד אותו" לא מצינו. והנה פעמים רבות מכוונים אבות האומה בתואר 'עבדים', למשל: "בעבור אברהם עבדי" (בראשית כו, כד), "דוד עבדך" (תהילים קלב, ו), ועל משה נאמר "לא כן עבדי משה" (במדבר יב, ז), ואף שתואר "עבד" נמוך מהתואר "בן". איך מכנה הכתוב את אבות האומה בתואר עבדים?

כדי להבין את מהותו של עבד ה' נעיין בסוגיא בברכות. הגמרא מעלה סתירה, כתוב אחד אומר "ולקחתי דגני" (הושע ב, יא), וכתוב אחר "ואספת דגנך" (דברים יא, יד); והיא מתרצת, כאן בעושיין רצונו של מקום, דגנך - דגן שלך, וכאן באין עושיין רצונו של מקום, דגני - דגן שלי. בהמשך מביאה הגמרא מחלוקת בין רשב"י ור' ישמעאל, ר' ישמעאל לומד "ואספת דגנך" הנהג בהן מנהג דרך ארץ עם דברי תורה, ורשב"י לומד "ואספת דגנך", היינו באין עושיין רצונו של מקום, אבל בעושיין רצונו, אין צורך לעבוד ולאסוף הדגן, אלא אחרים יעשו מלאכתן (ברכות לה ע"ב).

והקשו שם תוספות, הרי למעלה אמרה הגמרא, ש"ואספת דגנך" מדבר בעושיין רצונו של מקום, וכיצד סובר רשב"י ש"ואספת דגנך" מדבר באין

עושי רצונו. ותירצו, שאמנם עושי רצונו, אך לא לגמרי - שאינו צדיק גמור. ויש להבין מהו הגדר של אין עושי לגמרי, ומהו הגדר של צדיק שאינו גמור; ועוד, הרי בתחילת הפרשה נאמר "והיה אם שמע תשמעו אל מצוותי", הרי שעושי רצונו של מקום!

והנה בהמשך הסוגיא שם אומרת הגמרא, שדורות ראשונים היו מכניסים פירותיהן דרך השער כדי להתחייב במעשר, ואילו דורות אחרונים מכניסים פירותיהן דרך הגג כדי להיפטר מהמעשר. הרי לנו שני סוגי עבדים: יש העושה מה שנדרש לעשות, וכשאינו מחויב אינו מכניס עצמו לחיוב; ויש גדול ממנו, המחפש איך לקיים עוד מצוות, ובוודאי שאינו מחפש דרך להיפטר מהן, וכדברי הרמח"ל שמגמתו של האוהב היא לעשות נחת רוח למקום (מסילת ישרים, פי"ח).

זהו שאמר הנביא מלאכי, "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, ובין עובד אלקים לאשר לא עבדו" (ג, יח), ופירשה הגמרא (חגיגה ט, ע"ב), שאף שהצדיק מקביל ל'עובד אלקים', והרשע - 'ללא עבדו' אין כאן כפילות: צדיק עובד אלקים וצדיק שלא עבדו - שניהם צדיקים, אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחת. כלומר, יש שני סוגי צדיקים, יש צדיק העושה כל מה שמחויב, אך לא מעבר לזה, והוא מוגדר כצדיק שאינו עובד ה'; ויש צדיק עובד ה', שגם אחר שלמד מאה פעמים, שזה ודאי מספר מסכם ושלם, מ"מ ממשיך ולומד גם בפעם המאה ואחת, והוא צדיק עובד ה' (עיין תניא פרק טו).

וזו המשמעות הכפולה של עושי רצונו של מקום: יש עושה רצונו של מקום, שמקיים כל מה שחייבו אותו, אך לא למעלה מזה, כביטוי המפורסם "מה חובתי ואעשנה" (סוטה כב ע"ב); ויש שעושה רצונו של מקום, שמכוון לדעת עליון ושואף כל הזמן לעשות לו נחת רוח, ומחפש הזדמנויות להרבות אהבה ודבקות, ואינו מסתפק במה שנצטווה, אלא מחפש הזדמנויות נוספות לעבוד את ה'.

מכאן שלפנינו שלוש דרגות שונות בעבודת ה':

יש מי שאינו עושה רצונו של מקום, ולא מקיים חובותיו ועובר על דברי תורה - הוא רשע;

ויש מי שעושה רצונו ומקיים כל מה שהוא מחויב - הוא צדיק, אך לא צדיק גמור;

ויש מי שעושה רצונו ומכוון לדעת המקום - הוא צדיק גמור ונקרא עבד ה'.

וזה שאמרו תוספות, ש"ולקחתי דגני" איירי באין עושיין רצונו וחוטאים; "ואספת דגנך" איירי בעושיין רצונו, אך לא לגמרי, שאינו צדיק גמור, רצונו לומר, שהוא צדיק העושה רצונו של מקום, אך הוא מכונה "לא עבדו". ומה שאמר רשב"י, ש"ואספת דגנך" מדבר באין עושיין רצונו של מקום, אין כוונתו לחוטאים, שהרי נאמר שם "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי" - אלא כוונתו שעושיין רק מצוות שמחוייבין בהן, ותו לא.

הנצי"ב מסביר, מדוע מכנים את הצדיק בתואר "לא עבדו":

כמו שהמלך רצונו שכל הראוי למלחמה יהא איש חיל, והמשתמט מזה, אף שאינו חוטא בזה שמשתמט, שאינו מחויב להשתעבד, מ"מ אינו עושה רצונו של מלך. וכן הקב"ה רצונו שכל מי שמסוגל להיות בן תורה, יהיה בן תורה, והמשתמט, אף שאינו חוטא, מ"מ מיקרי אינו עושה רצונו של מקום (הרחב דבר, שמות, כה, ט).

ומסיים שם הנצי"ב, שזה הפירוש במסכת ברכות.

ומכאן נבוא להבדל במעמד של בנים אתם לה' לעבדי ה'. עבד אינו עושה מאהבה, אלא רק את המוטל עליו. לעומתו הבן עושה מאהבה, והוא מחפש הזדמנויות לעשות מעבר למוטל עליו; אך יש גם מעלה בעבד שאין בבן: הבן אינו צמוד לאביו, יש לו עיסוקים וצרכים משלו; אבל העבד כל זמנו משועבד לאדונו. הרי שלכל אחד מעלה וחסרון, והשלמות האידאלית היא כאשר מתחברים שני התארים לאחד, בן שהוא עבד היינו, בן שאוהב ועובד את אדונו - אביו בכל עת. הביטוי שבהפטרה "בנו העובד אותו", מבטאת אפוא את שלמות מעלת העובד. מעתה מובן, שהכינוי עבד יש לו שתי משמעויות: עבד שהוא למטה מבן, המשמש לעבדים שאינם עושיין רצונו של מקום, אלא רק את המתחייב; ויש עבד שהוא למעלה מבן, המשמש לעבדים שעושיין רצונו של מקום באהבה. וברור, שאברהם, דוד ומשה זכו לתואר עבד במוכן הנעלה של המלה, הם היו עבדי ה' ועשו

רצונו של מקום וכיוונו לדעתו.

בזה מיושבת קושיית ר' ישראל מסלנט. ר' ישראל שאל שאלה מעניינת. מהפסוק "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלקי ישראל" (דברים טו, טז), למדה הגמרא, שסומא באחת מעיניו פטור מן הראייה. הגמרא דרשה - יִרְאֶה - יִרְאֶה, כשם שהקב"ה רואה אותך בשתי עיניו, כך אתה בא ליראות לפניו בשתי עינים (חגיגה ב ע"א). ועוד אמרו, שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום הם נקראים בנים, וכשאינן עושים רצונו של מקום הם נקראים עבדים (בבא בתרא י ע"א). ועוד אמרו (שהש"ר ח, ט), שבעושים רצונו הקב"ה מביט על ישראל בשתי עיניים, במבט של חיבה, וכשאינן עושים רצונו הוא מביט עליהן בעין אחת. והקשה ר' ישראל הרי נאמר "שלוש פעמים בשנה יראה ... את פני האדון", הרי שישראל הם ביחס של עבדים לאדון, ועל עבדים הקב"ה מסתכל בעין אחת, כיוון שאינם עושים רצונו, א"כ יתחייב בעלייה לרגל גם סומא בעין אחת.

אולם ההסבר הוא פשוט, כשנאמר כאן "אל פני האדון", הכוונה שישראל הם עבדים העושים רצונו, כמו אברהם ודוד הנקראים "עבדיו", וודאי ששעת רצון היא, והקב"ה מביט עליהם בשתי עינים - ופשיטא שסומא באחת מעיניו פטור מן הראייה.

הפטרת שבת הגדול

מעתה נוכל להבין את נבואת מלאכי ושייכותה לשבת הגדול, וכך פירשה הרב מבריסק זצ"ל:

אין פרשה זו עוסקת באנשים עוברי עברות, אלא באנשים המתחכמים ומנסים להיפטר מקיום מצוות בדרך לגיטימית, והיינו, כדברי הגמרא בברכות (לה, ע"ב) שהכניסו פירותיהן דרך קרפיפות כדי לא להיכנס לחיוב תרומות ומעשרות. הנביא אומר שהם קובעים את ה' במעשר ובתרומה, אך לא שאוכלים חלילה טבל, ועל כן הם אינם מבינים את דברי הנביא "אתם קובעים אותי" ושואלים "במה קבענוך". וכן כשהנביא מטיח בפניהם "חזקו עליו דבריכם", הם אינם מבינים את חומרת הדבר, ושואלים "מה נדברנו עליך", אף שהם אמרו "שוא עבוד אלקים ומה בצע כי שמרנו

משמרתו: "אין הם מיתממים כשאומרים "מה נדברנו עליך", שכן המכניס פירותיו דרך הגג באמת פטור ממעשרות, ע"כ שאלו מדוע יש לעבוד לשוא, ומה בצע - היינו מה הרווח שנרויח - כי שמרנו משמרתו; שהרי אם אפשר להיפטר מתשלום בדרך חוקית, מדוע עליהם להכניס עצמם לחיוב?

ואמנם הגמרא אומרת, שאין מענישים את מי שנפטר מחיוב עשה, אך בעידנא דריתחא מענישין (מנחות מא ע"א); ופירשו שם תוספות, כגון שלובש בגד בעל ג' כנפות ופטר עצמו מציצית, שאמנם אינו חייב ללבוש בגד בעל ד' כנפות ולהתחייב בציצית, אך בעידנא דריתחא מענישין על כך שלא הכניס עצמו לחיוב ציצית ולא לבש בגד שיש בו ד' כנפות. וזהו שאומר הנביא, שיבוא יום הדין, ואז הקב"ה ממחר, שביום הדין אין להתמהמה, ושם יענישו כל מי שפטר עצמו מן המצוות, אף שנהג בדרך חוקית. ומוסיף הנביא, "וחמלתי עליכם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו", שזו הדמות האידאלית של עבד ה', בן שהוא עבד, ומיד מסביר דבריו "ושבתם וראיתם" - ביום הדין - "בין צדיק לרשע, ובין עובד אלקים לאשר לא עבדו", וכדברי הגמ' בחגיגה הנ"ל. וזה שמסיים הנביא "זכרו תורת משה עבדי", לא סיים את דברי הנבואה בחובה לשמור תרי"ג מצוות, אלא את תורת משה עבדי, שמשה מוגדר כמה פעמים כעבד ה'. התורה מסתיימת ב"וימת שם משה עבד ה'", ודברי הנבואה פותחים ב"ויהי אחרי מות משה עבד ה'", וחותמים ב"זכרו תורה משה עבדי".

משה עבד ה'

חז"ל דרשו את הפסוק "חכם לב יקח מצוות" (משלי י, ח), שמשה עזב את השלל במצרים, וחיפש אחר ארונו של יוסף, אף שלא היה מצווה על זה יותר מן האחרים (סוטה יג ע"א). זה אפיון מובהק של צדיק העובד את ה' מאהבה ועושה רצונו של מקום.

שמו של משה לא נזכר בהגדה. חז"ל בנו את סיפור ההגדה על פרשת ביכורים ועל שלושה פסוקים בספר יהושע (פרק כד): "בעבר הנהר ישבו אבותיכם ומעולם תרח אבי אברהם וכו' ואקח את אביכם... ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו וכו'"; ברם הפסוק הבא, הפסוק הרביעי, "ואשלח את

משה וכו' נפקד מההגדה. ידוע בשם הגר"א שחז"ל לא הזכירו את משה בהגדה, כדי לא להסיט את נקודת הכובד מהקב"ה אל משה, אף ששמו של משה נזכר לרוב בסיפור של יציאת מצרים בתורה.

רק פעם אחת מוזכר משה בהגדה "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". שכן כאן מוזכר משה בתואר עבד ה', שהוא שיא המאויים של חג הפסח. ללמדנו, שהיציאה ממצרים לא היתה רק להוציאנו מעבדות מצרים, אלא להכניסנו לעבדות ה': "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" (שמות ג, יב). ולכן סידרו חז"ל שבשבת שלפני הפסח, שבו נהיינו עבדי ה', נקרא פרשה זו החותמת את דברי הנביאים ומגדירה לנו מיהו עבד ה', כדי להכשיר עצמנו לקבלת העבדות בליל הסדר.

ומסיבה זו אנו קוראים בליל הסדר מגילת שיר השירים, שעיקר העבודה היא בדרך של אהבה, וכדברי הרמב"ם:

שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד, כאילו חולה אהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה, והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד כמו שציוונו 'בכל לבבך ובכל נפשך', והוא ששלמה אמר דרך משל: 'חולת אהבה אני', וכל שיר השירים הוא משל לענין זה (רמב"ם, הלכות תשובה, י, ג).

כמה שונה דרכה של היהדות מתורות אחרות. כיום רווח מאוד הביטוי "זכויות הפרט", אך עיקר עניינה של היהדות אינה בדאגה לזכויות הפרט, אלא במילוי חובותיו. וכך פתח הרמח"ל במסילת ישרים: "יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו". ולא בבחינת "מה חובתי ואעשנה", אלא בחסד ובאהבה עושין רצונו של מקום כדי לעשות נחת רוח למקום. זוהי העבדות שבספר מלאכי, והיא המגדירה את קבלת העבדות שבחג החרות.